

Dominanta a alternatíva

Erich Mistrík

In: Súčasné subkultúry mládeže. Zborník. Bratislava : Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV, 1999. ISBN 80-85447-08-8

Vymedzenie

1. Termínom *dominantná kultúra* označujem kvantitatívne najviac rozšírenú kultúru v určitom čase a priestore. Dnes je to zväčša kultúra stredných sociálnych vrstiev. Je pre ňu charakteristické, že zásadným spôsobom nespochybňuje jestvujúcu úroveň kultúry a civilizácii a snaží sa nadväzovať na tzv. najlepšie kultúrne tradície minulosti. Je najpevnejšie napojená na racionalistickú a technologickú civilizáciu euro-atlantického priestoru. Nie je homogénna, obsahuje viacero vrstiev - kultúru štandardnú, kultúru elity, pop kultúru mládeže pod.
2. Termín *subkultúra* napovedá, že ide o kultúru, ktorá je súčasťou inej, teda predpokladá sa, že dominantnej, ktorá tak vystupuje ako tá „pravá“. Potom by však punk bol súčasťou dominantnej kultúry Veľkej Británie.
3. Termín *kontrakultúra* naznačuje, že sa daná kultúra obracia proti niečomu, zrejme proti dominantnej. Do úzadia sa potláča pozitívny prínos takejto kultúry, čiže to nové, čo prináša.
4. Za najvhodnejší považujem termín *alternatívna kultúra*. Je v ňom aj obrat proti niečomu, alternatíva niečoho, je v ňom aj tvorivý prvok, prínos, a je v ňom aj súvislosť s inou, pravdepodobne s dominantnou kultúrou.

Kritériá na odlíšenie alternatívnych kultúr

1. Kritérium *sociálnej vrstvy*. Rôzne kultúry majú rôznych sociálnych nositeľov, ktorí majú rôzny sociálny status, miesto v deľbe práce a podiel na moci. Tak je možné vyčleniť napr. vrstvy elitnej kultúry v rámci dominantnej, avšak nie napr. skinheads.
2. *Majetkové* kritérium. Nositelia rôznych kultúr majú rôznu veľkosť majetku a rôznym spôsobom ho získavajú. Takto je možné vyčleniť alternatívnu kultúru beatnikov, nie však Hell's Angels.
3. *Psychologické* kritérium. Kultúry vznikajú z rôznych psychických dôvodov, hlavne na základe určitého spôsobu a určitého obsahu sebareflexie a reflexie sveta. Tak

je možné vysvetliť kultúru hipsterov, ale nie je to dostatočné kritérium na vyčlenenie a ohraničenie punku.

4. *Hodnotové* kritérium. Je veľmi neexaktné a ťažko uchopiteľné. Znamená, že kultúru možno vymedziť pomocou hodnôt, ktoré jej nositelia vyznávajú a ktorými sa riadia. Napriek neuchopiteľnosti je to kritérium, ktoré možno použiť pri každej kultúre.
5. *Civilizačné* kritérium. Vzťah k technike, technológii k celku civilizácie môže poslúžiť na charakterizovanie hippies a graffiti, ale samotné je celkom nedostatočné.
6. *Generačné* kritérium. Skoro každá generácia v posledných desiatkach rokov prichádza s novou alternatívnou kultúrou. Toto kritérium osamotene však nestačí, lebo nositelia kultúry zostarnú, ale aj v rámci jednej generácie vzniká viacero kultúr.
7. *Spôsob vzniku*. Je to veľmi efektívne kritérium, pretože ukazuje na príčiny a okolnosti vzniku kultúry. Tie silno pôsobia na jej charakter, takže môžu pomáhať pri jej vymedzovaní - napr. nezamestnanosť a ekonomické problémy pri punku, estetické príčiny pri beatnikoch.
8. Na teoretické vymedzenie a ohraničenie alternatívnej kultúry je nutné *kombinovať* uvedené kritériá. Považujem za efektívne pritom klásť *dôraz* na *hodnotové* kritérium (hodnotové orientácie danej kultúry) a kritérium *sociálnej vrstvy* (status a vzťah k moci).
9. O skutočnej svojbytnej alternatívnej kultúre je možné hovoriť až vtedy, ak má:
 - svoju „ideológiu“ - sebareflexiu a reflexiu sveta
 - vlastné vyjadrovacie prostriedky, ktorými jej nositelia dávajú najavo svoje pocity a predstavy a ktorými sa odlišujú od iných spoločností
 - módu (ktorá nie je však až taká dôležitá ako -) a vlastné symboly
 - svojbytný životný štýl
 - názor.

Vzťahy dominantnej kultúry voči alternatívnym

1. *Konflikt*, ktorý môže mať podobu od hystérie až po neznesiteľný antagonizmus. Takýto konflikt často začína prostými zákazmi (napríklad zákaz nosenia určitého odevu) a končí sa policajnými zásahmi a väznením.

2. *Marginalizácia*. Dominantná kultúra snaží potlačiť alternatívnu tým, že ju izoluje a vytláča na okraj spoločnosti. Prerušuje s ňou komunikáciu, aby ju zničila duchovne. Výsledkom môže byť exkomunikácia príslušníkov alternatívnej kultúry, až po tvorbu určitého kultúrneho geta. Výsledkom môže byť aj ľahostajnosť.
3. *Asimilácia* alternatívnej kultúry dominantnou. Pri kultúrnej asimilácii preberajú príslušníci alternatívnej kultúry vzorce a prvky správania z dominantnej alebo naopak, dominantná preberá niektoré prvky z alternatívnej (ako sú napr. kovové ozdoby z módy punku). Členovia alternatívnej kultúry sa zapájajú do života inštitúcií dominantnej kultúry. Výsledkom je prienik dominantnej kultúry do alternatívnej a postupný zánik alternatívnej.
4. *Infiltrácia*. Dominantná kultúra preniká do štruktúr alternatívnej svojimi tajnými službami a kriminalistami, aby ju postupne zvnútra rozložila, prípadne inak mocensky likvidovala (viď snahy FBI voči hippies).

Vzťahy alternatívnej kultúry voči dominantnej a voči iným alternatívam

1. *Konflikt*. Môže ísť o konflikt ideologický, ten však mnohokrát prerastá do fyzických konfliktov a do malých nevyhlásených vojen - ako sú napríklad veľké bitky skinheadov s autonómnou scénou. Podobné konflikty sa často riešia silou, niekedy rokováním.
2. *Ironizácia až sarkazmus*. Alternatívne kultúry rady ironizujú najmä dominantnú - ako Provos, ale niekedy aj iné alternatívy. Sem patrí aj provokácia, veľmi časté vyjadrenie svetonázoru alternatívnych kultúr (napr. punk)
3. *Politický boj*. Vypukne vtedy, ak ho má alternatívna kultúra zakotvený vo svojej ideológii. Také boli dlhoročné snahy anarchistického hnutia, ale vznikla aj politická verzia hnutia hippies.
4. *Pouličný boj*. Vzniká vtedy, ak sa alternatívna kultúra snaží o praktickú zmenu spoločnosti, avšak nemá vypracované prostriedky legálneho politického boja (ako napr. skinheads), alebo tieto nie sú úspešné (v niektorých fázach anarchistí).
5. *Problematizácia*. Alternatívne kultúry kladú neobvyklé otázky dominantnej kultúre. Niekedy táto problematizácia ústi do ničenia civilizačných výtvarných (ako sa snaží Animal Liberation Front).

6. *Ponuka nových ideí* na premýšľanie. Je to typická snaha alternatívnych kultúr, ktoré sú mocensky slabé, ale duchovne silné. Preto sa snažia ponúkať príslušníkom dominantnej kultúry nové myšlienky a podnety.
7. *Ľahostajnosť*. Ak sa aj dve alternatívne kultúry vzájomne neakceptujú, tak aspoň rešpektujú svoju existenciu a nesnažia sa o vyvolávanie zbytočných konfliktov. Taký bol napríklad vzťah hippies a anarchistov.
8. *Tolerantné prijatie*. Je možné vtedy, ak alternatívne kultúry vyrastajú z príbuznej ideológie, prípadne vo svojich prejavoch a životnom štýle sú si blízke. Tak napríklad veľmi prirodzene hippies prijali narkomanov.